

tres reduïdes, no representatives, i amb resultats que, consegüentment, no són generalitzables. Així, s'arriba a la paradoxa que resultats de mostres no representatives només són comparables, i així ho reconeixen els autors, amb resultats d'altres mostres semblants. Aleshores, l'interès es redueix al mètode, en un congrés que no era sobre metodologia. Mentre no s'instauri un sistema de valoració de l'*index d'impacte* dels es-

tudis i articles, en funció de barems basats en qui, com, on, quantes vegades i durant quant de temps han estat citats, a la manera del *Science Citation Index*,² aquesta immunodeficiència que afecta colloquis i congressos no tindrà remei davant les ganes de fer curriculum; del curriculum entès com acumulació de comunicacions, independentment de la seva qualitat o del seu ressò a la comunitat científica.

Raimon ALAMANY

2. *Science Citation Index* és una publicació de l'Institut of Scientific Information de Filadèlfia.

Paul PUPIER, José WOEHLING (eds.), *Langue et Droit. Actes du Premier Congrès de l'Institut International de Droit Linguistique Comparé*, Montreal (Wilson & Lafleur Ltée) 1989, ISBN 2-89127-129-7.

El mes d'abril de 1988 es va celebrar a Montreal (Quebec) el primer congrés de dret lingüístic comparat. Les actes d'aquest congrés han estat publicades per l'Institut International de Dret Lingüístic Comparat.

Els articles han estat agrupats en quatre parts. La primera part recull vuit comunicacions que analitzen els fonaments epistemològics i conceptuals de les polítiques lingüístiques com també les categories jurídiques aplicades en aquest àmbit. En un primer article, dedicat als fonaments de les polítiques lingüístiques, S. Abou intenta descobrir els principis que permeten justificar i regular la intervenció de l'Estat sobre els comportaments lingüístics. En constatar que

la conciliació dels drets lingüístics dels grups que componen una nació amb el dret de l'Estat a salvaguardar la coherència nacional no pot basar-se més que en un compromís, l'autor examina les polítiques que l'Estat hauria de seguir en cadascuna de les quatre situacions històriques susceptibles de presentar-se: colonització, immigració, conquesta, nacionalisme. La seva conclusió és que cap política de normalització lingüística no és vàlida si no contribueix al desenvolupament multidimensional i integrat de la població.

J. A. Laponce examina els quatre errors que es poden produir més fàcilment en el marc d'una legislació lingüística i que produeixen efectes diferents d'aquells que es pretenien.

Una primera confusió pot aparèixer pel que fa a l'objecte que cal regular, la segona pel que fa als mitjans utilitzats, la tercera en relació amb els objectius perseguits i la quarta fa referència als efectes contraproductius originats pel fet que el legislador pensa els problemes en termes de categories jurídiques abstractes més que en termes de categories sociològiques i tracta de manera semblant grups, els poders dels quals, les necessitats lingüístiques, o les oportunitats de supervivència són molt diferents.

A «La modificació per la llei del comportament lingüístic», W. F. Mackey tracta de les dificultats inherents a la intervenció legislativa en el domini lingüístic, prenent principalment com a exemple la política de bilingüïtzació de la funció pública federal al Canadà que s'ha demostrat necessari per a la decisió d'aplicació del principi de personalitat, és a dir, de servir el ciutadà en la llengua oficial que triï.

J. G. Turi exposa en la seva «Introducció al dret lingüístic» els conceptes fonamentals de «dret a la llengua», «drets lingüístics» i «dret lingüístic comparat».

L'estudi de B. de Witte «Drets fonamentals i protecció de la diversitat lingüística» està dedicat a una crítica de la dicotomia clàssica entre «drets fonamentals», garantits a tots, i «drets lingüístics», concebuts i reservats per a grups lingüístics.

A. Prujiner examina «Les finalitats polítiques de la intervenció jurídica en matèria lingüística». Els membres d'una comunitat lingüística valoren l'ús de la seva llengua i proven de

controlar la transmissió i l'ús social. La finalitat política de les intervencions jurídiques pot ser apreciada amb relació a aquest objectiu.

L. Wildhaber a la seva ponència sobre «El dret a l'autodeterminació i els drets de les minories lingüístiques en dret internacional» assenyala que el dret a l'autodeterminació no ha estat realment reconegut més que en el marc de la descolonització i no pot ser, doncs, invocat per una minoria integrada dins un Estat. És per això que, el dret internacional, tant a nivell regional com a nivell universal, no garanteix, de moment, més que una protecció molt limitada a les minories. L'instrument essencial esdevé, doncs, el dret intern, i, en particular, el Dret constitucional.

La qüestió de la protecció de les minories pel dret internacional és represa per J. M. Woehrling, que l'examina en el marc del Consell d'Europa. Remarca el caràcter insuficient, en aquest sentit, de les disposicions contingudes al Conveni europeu dels drets de l'home així com el fracàs d'alguns projectes adreçats a completar-lo amb la inserció d'un article relatiu als drets de les minories. Després fa la gènesi i analitza el contingut del projecte de la Carta de les llengües regionals i minoritàries, actualment examinada per les instàncies del Consell d'Europa. L'originalitat més remarcable del projecte, segons l'autor, resideix en el fet que la Carta té com a funció la protecció i la promoció de les llengües i no la de les minories lingüístiques. Aquesta orientació ha de permetre, segons els autors del projecte, perfilar la qüestió de l'autonomia a acordar per a les

minories ètniques posant l'accent sobre la dimensió cultural de la diversitat lingüística. El text de la carta es compon de peces complementàries però autònomes entre les quals poden restar obertes als estats signataris una elecció o unes alternatives. Els compromisos poden, doncs, variar per a cada llengua utilitzada al seu territori, la qual cosa permet tenir en compte de manera realista les particularitats de cada llengua i les eleccions de les comunitats implicades. S'aporten, alhora, suggeriments interessants per a aquelles situacions en les quals, atesa la poca importància numèrica de certes minories o la seva feble concentració geogràfica, seria il·lusori voler atorgar a la seva llengua un estatus complet de «llengua oficial».

La segona part del treball reuneix vuit comunicacions que tracten sobre els nombrosos i importants avenços que el Canadà i el Quebec han experimentat en aquests darrers anys, en matèria lingüística. La contribució de S. Beatty té com a objectiu la nova llei canadenca sobre les llengües oficials. L'autor hi exposa els orígens i el contingut de la política lingüística federal, les seves mancances passades i les perspectives de futur obertes per a l'adopció del nou text l'any 1988. Remarca, en particular, les maneres mitjançant les quals el federal pot intentar ultrapassar el seu propi domini de competència per tal de crear un «clima més favorable» per a les llengües de les minories i per al bilingüisme; la nova llei accentua aquests esforços i per aquest motiu suscita certes inquietuds al Quebec pel que fa a les

usurpacions eventuais sobre la competència provincial.

D. M. Low descriu «Els drets lingüístics en matèria judicial davant els tribunals federals del Canadà». L'autor analitza els articles pertinents de la Constitució tenint en compte la jurisprudència del Tribunal Superior i examina les disposicions de la nova «Llei sobre les llengües oficials» que tracta sobre l'administració de la justícia i la llengua del procés. Demuestra així com, en aquest camp, l'acció legislativa del Parlament ha completat de manera important les garanties constitucionals.

L'estudi del professor E. Auger titulat «Problemes lingüístics del Canadà de l'Oest: Llengua i Dret a la província d'Alberta» tracta dels problemes lingüístics que es plantegen en aquesta província. Remarca la diferència entre la situació jurídica i les pràctiques lingüístiques d'Alberta, on les disposicions legislatives i constitucionals garanteixen certs drets als francòfons que no han estat mai íntegrament respectats. Remarca també la contradicció entre les polítiques federals de bilingüisme oficial i la realitat provincial, marcada pel multiculturalisme i l'unilingüisme anglòfon: el francès és tractat al mateix nivell que les altres llengües minoritàries. Examina, en detall, l'estatut del francès a la legislatura, a les lleis, davant els tribunals i a les escoles.

L'article de M. Bastarache «L'estatut del francès a l'Oest canadenc» completa l'anterior ampliant la perspectiva amb la situació de la Saskatchewan, de Yukon i dels territoris del Nord-Oest. Analitza la situació

de les garanties lingüístiques aplicables a l'Oest sobre la base de la jurisprudència del Tribunal Suprem i conclou que, actualment, en aquesta part del país, els francòfons no tenen drets constitucionals veritables més que a Manitoba.

La ponència de R. Bilodeau titulada «Els francòfons fora del Quebec i de la Federació Canadenca» és precisament dedicada a la situació a Manitoba. Analitza les decisions recents del Tribunal Suprem del Canadà en les quals aquest ha interpretat l'abast dels drets lingüístics garantits per la constitució i remarca el caràcter, de vegades contradictori, d'aquesta jurisprudència. Menciona també els perills, per a les minories francòfones fora del Quebec, de les polítiques de multiculturalisme actualment adoptades en l'àmbit federal i en algunes províncies, com també les amenaces que, segons ell, resultarien de la modificació constitucional actualment en curs, la qual té com a objecte reconèixer la dualitat lingüística del Canadà i el caràcter diferent del Quebec. Les dues comunicacions següents són dedicades als drets lingüístics dels pobles autòctons del Canadà.

J. Richstone situa aquesta qüestió en el context de la situació actual d'aquestes llengües. Segons alguns autors hi ha 11 famílies de llengües autòctones i almenys 53 llengües diferents. Gairebé totes estan en perill d'extinció. En conseqüència, és més important trobar els mitjans que permetin garantir la seva supervivència que assegurar el seu reconeixement jurídic, tot i que aquest pugui constituir un dels mitjans. Conclou indi-

cant que la reglamentació de les qüestions lingüístiques s'haurà de fer en el marc de la qüestió més àmplia de l'autonomia governamental; els acords que es realitzin en el futur hauran de contenir garanties lingüístiques.

Per la seva part B. Burnaby, en la seva comunicació «Política lingüística i ensenyament dels pobles nadius: identificant les qüestions», tracta de l'exercici, per part de l'Estat federal, de les seves responsabilitats en matèria d'ensenyament dels autòctons.

Finalment J. Woehrling tracta sobre «Els drets lingüístics de les minories i el projecte de modificació de la Constitució del Canadà». L'autor fa una síntesi de les disposicions actualment vigents de la Constitució del Canadà que contenen drets lingüístics. Analitza després el contingut i l'abast d'un projecte de modificació constitucional actualment en curs, que té bàsicament com a objectiu reconèixer la dualitat lingüística del Canadà i el caràcter diferent del Quebec.

La tercera part de l'obra està dedicada als «problemes i altres polítiques lingüístiques del món» i agrupa tretze comunicacions que es refereixen principalment als països d'Europa i Amèrica del Nord. La primera comunicació presentada per L. Le Borne tracta dels «Drets lingüístics a l'escola i a l'administració d'Àustria - Hongria entre 1867 i 1914». L'imperi austro-hongarès va ser un gran laboratori en dret lingüístic. La monarquia constitucional i parlamentària va intentar establir drets lingüístics rebutjant el sol prin-

cipi de territorialitat; el principi dels drets lingüístics i culturals «personals» va ser proposat com ampliació dels drets individuals ordinaris. L'autor marca certs paral·lismes entre aquesta situació i la situació canadenca actual. També segons l'autor el caràcter negatiu de l'experiència austro-hongaresa en matèria de drets lingüístics personals hauria inspirat l'adopció del principi territorial a Suïssa.

Els tres articles següents estan dedicats al problema de les llengües a la democràcia helvètica. Suïssa roman per a molts el model més aconseguit d'una coexistència afortunada entre diversos grups lingüístics a l'interior d'un mateix Estat. Però la «pau lingüística» suïssa reposa en gran mesura sobre l'aplicació d'un principi, el del monolingüisme territorial, que molts admiradors del model helvètic refusen aplicar perquè s'oposa a la ideologia liberal dels drets individuals. J. Voyame fa una presentació sintètica de la situació actual de les llengües i dels drets lingüístics a Suïssa, tant des del punt de vista federal com cantonal i comunal.

E. Weibel es dedica a descriure i analitzar la situació dels tres cantons bilingües: Berna, Friburg i el Valais.

C. Brohy, en un article titulat «La història de la política lingüística de Friburg», conclou que les principals diferències entre les dues comunitats són, sobretot, el principi de territorialitat i el problema del grau de «legislació» en matèria lingüística.

La situació de les minories lingüístiques a Itàlia és analitzada per

A. Pizzorusso en la seva comunicació «La protecció de les minories lingüístiques a Itàlia». Descriu els drets lingüístics de la minoria germanòfila del Sud-Tirol, dels francòfons de la Vall d'Aosta i de la minoria eslovena establerta a la frontera oriental del país. Conclou el seu estudi analitzant un projecte de llei no aprovat encara, que permetrà a les minories existents a Itàlia beneficiar-se d'una certa protecció.

Els dos articles següents analitzen la situació de les minories lingüístiques a Espanya després del restabliment de la democràcia.

J. Cobarrubias a «La protecció de les minories lingüístiques a les comunitats autònomes d'Espanya» analitza les disposicions constitucionals i legislatives actualment aplicables, els perills que poden comportar les transferències lingüístiques i estudia el fet que les llengües minoritàries no es beneficien encara d'un ús suficientment estès a l'educació superior i al món del treball. La contribució d'A. Milian i Massana a «Les consideracions legals dels drets lingüístics reconeguts al sistema educatiu de Catalunya», tracta de la introducció de la llengua catalana al nivell primari del sistema escolar català, primer com a llengua ensenyada i després com a llengua vehicular de l'ensenyament.

Amb l'article de R. E. Hamel titulat «Polítiques i drets lingüístics de les minories indígenes a Mèxic: alguns aspectes sociolingüístics», s'inicia l'estudi del continent nord-americà. Es plantegen dues posicions; una considera com a condició prèvia per a la construcció d'un estat na-

cional unificat l'assimilació de les ètnies autòctones i l'altra defensa la preservació d'aquestes ètnies i de les seves llengües i propugna la construcció d'un estat plurilingüe i pluricultural. L'autor conclou amb una observació sobre la interacció entre les polítiques lingüístiques i el seu fonament jurídic i utilitza l'exemple mexicà per demostrar que l'absència d'un tal fonament assegura una flexibilitat que permet desenvolupar polítiques que no serien segurament acceptades si se'ls volgués donar un reconeixement oficial.

Els tres estudis posteriors són dedicats als problemes lingüístics que apareixen en certs territoris que depenen dels Estats Units. El primer de L. Muñoz-Argüelles amb el títol de «L'Estatut de les llengües de Puerto-Rico» tracta sobre l'estatut de les llengües a Puerto-Rico, la Constitució del qual, de 1952, estableix una entitat política autònoma però estretament vinculada als Estats Units i en la qual s'aplica parcialment, en matèria judicial i escolar, el principi de la territorialitat dels drets lingüístics.

L'article de R. Moran «Discreció sota el foc: el desafiament de l'ensenyament bilingüe als Estats Units», analitza els fonaments jurídics, el contingut i els efectes de la intervenció del govern federal americà en el camp dels programes educatius especials oferts als membres de les minories racials i lingüístiques, la filosofia dels quals consisteix a facilitar l'aprenentatge de la llengua de la majoria.

La tercera comunicació titulada «Creixement i anglicització de la

població hispano-americana» de C. Veltman demostra que els temors mantinguts per alguns en relació a un possible retrocés de l'anglès davant l'espanyol no són fonamentats.

L'article de C. Klein té com a títol «Els problemes lingüístics a Israel» i analitza la política de les autoritats jueves que ha consistit sempre en desenvolupar la unificació lingüística del país en favor de la llengua hebrea.

Finalment l'article de K. K. Sin «Significat, traducció i legislació bilingüe: el cas de Hong-Kong» està dedicat a la situació jurídica de les llengües a Hong-Kong. Comenta que atès el traspass de sobirania previst per a 1997, Hong-Kong ha iniciat la bilingüització del seu sistema legislatiu.

L'última part és força heterogènia atesa la diversitat d'articles que agrupa. L'article de J. N. Levi «La xarxa invisible: recerca contemporània als Estats Units sobre llengua i procediment legal», presenta un panorama detallat de les recerques americanes sobre les relacions entre llengua i dret i segons l'autor els temes de recerca poden dividir-se en tres grans seccions: la llengua parlada a les situacions jurídiques, la llengua com a subjecte de dret i, finalment, el dret i la seva llengua escrita.

P. Barbaud en «Els mots en causa o la semàntica en els judicis de tribunal» analitza allò que ell anomena «litigi lingüístic», és a dir, tota forma lingüística que esdevé objecte de controvèrsia lingüística entre justificables d'un procés i sobre la qual

s'ha dictat una sentència o s'ha retingut una interpretació.

L. Solan en la seva comunicació «Principis lingüístics com a norma de dret» fa una anàlisi de la importància de la utilització dels fenòmens sintàctics a l'argumentació jurídica.

S. A. Schane, en un estudi titulat «Un decret d'anàlisi de consideració en Dret contractual», assenyala que per tal que una promesa tingui força de llei ha de contenir consideracions sobre els subjectes i l'objecte d'aquesta promesa.

J. C. Gémar, en un article titulat «La llargada dels textos en traducció jurídica - camps anglès i francès», cita els motius d'estructura diferencial del francès i de l'anglès que expliquen la disparitat entre el que

s'anomena text d'arribada i el text de sortida.

A. Duchesne, en el seu article «Processos a llarg termini», tracta un tema d'importància al Canadà, el de la normalització del dret consuetudinari en francès.

Finalment l'article de D. Daoust ultrapassa les fronteres de la terminologia i s'insereix en la recerca de l'autora sobre la implantació de la terminologia francesa en una empresa quebequesa. Les preguntes realitzades permeten constatar una utilització més gran del francès a l'escriptura que al llenguatge oral.

En resum aquesta última part conté l'embrió de tot tipus de noves recerques i de diverses col·laboracions interdisciplinàries.

Montserrat SOLÉ I SAN MILLÁN

Carles DUARTE, Àlex ALSINA i Segimon SIBINA, *Manual de llenguatge administratiu*, Barcelona (Escola d'Administració Pública de Catalunya), 1991, 402 pàg., ISBN 84-393-1609-7.

L'abril del 1991 ha estat testimoni de l'aparició d'una novetat bibliogràfica llargament esperada: es tracta del primer manual de llenguatge administratiu i jurídic d'alt nivell per a la llengua catalana.¹

Aquesta obra, encara que no inclou la bibliografia en què s'han basat els autors per redactar-la ni

cap llista de bibliografia de consulta —que hauria estat molt útil, per bé que és dels materials que envelleixen més ràpidament una obra—, és sens dubte el resultat de les múltiples aportacions que s'han anat fent aquests darrers anys, anunciades tant des de múltiples manuals i formularis com des de les revistes espe-

1. Recordem els dos únics precedents de qualitat que hi ha hagut en aquesta matèria —avui en part obsolets—: el *Curs de llenguatge administratiu*, de Carles Duarte (Teide, 1980), i el *Manual de llenguatge administratiu valencià* (del qual només s'han publicat dos dels tres volums anunciats), de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana (1984).